

datie van zijn politieke opvattingen van beslissende betekenis is geweest.

De carrière eerst. Herfst '94 werd Colijn ingezet bij de expeditie naar Lombok. Drie dagen na aankomst moest hij zijn ziek-geworden kapitein als compagnies-commandant vervangen. Onder zijn leiding werd de kraton van de opstandige radja bestormd; het bezorgde hem de hoogste militaire onderscheiding, de Militaire Willemsorde. In '95 vertrok hij naar het onrustige Atjeh, maar niet zozeer uit liefde voor het militair bedrijf als wel uit bittere financiële noodzaak: er moesten schulden betaald worden en militairen in Atjeh kregen een hogere bezoldiging. Daar pas kon hij voor het eerst in zijn leven honderd gulden bijeensparen; hij bood ze zijn vrouw op de zesde verjaardag van hun huwelijk 'als een herinnering aan samen doorleefde zorgen met een dankbaar en gelukkig hart . . . als verjaarsgeschenk' aan.¹ Enkele jaren lang nam Colijn aan de vaak wrede koloniale oorlog in Atjeh deel. Hij verwierf er de eresabel voor betoonde dapperheid; hij toonde er ook opvallende bestuurscapaciteiten. In 1901 werd hij, tot kapitein bevorderd, adjudant van generaal van Heutsz. Toen deze als gouverneur-generaal optrad (1904-09), werd Colijn een van zijn naaste medewerkers, speciaal belast met het uitbrengen van adviezen over bestuurszaken in wat men de Buitenbezittingen noemde en het uitvoeren van controle daarop. Zijn werkkraft evenaarde zijn toewijding. 'Mijn gezin heb ik', schreef hij in 1909 aan de minister van koloniën, 'bij 's lands dienst geheel ten achter gesteld: we zijn zestien jaar getrouwd en ruim elf was ik er niet van bij mijn gezin, waren vrouw en kinderen alleen, soms voor anderhalf jaar achtereen, voor perioden van drie tot zes maanden herhaaldelijk.'²

De periode van vestiging van een hecht Nederlands gezag op de eilanden buiten Java waar Colijn jarenlang eigen leven voor waagde, was tegelijk de periode waarin het moderne bedrijfsleven wijd de vleugels uitsloeg. Grote ondernemingen kwamen er tot ontwikkeling. Twee overheersende indrukken drongen zich aan de overal onvermoeibaar rondreizende Colijn op: dat economische opbloei slechts gebaseerd kon zijn op de activiteit van vrije, niet door de staat gehinderde particuliere ondernemers en maatschappijen, en dat ambtenaren als groep de haast natuurlijke neiging hadden tot een verkwisting 'die maar één middel tot genezing had: bezuiniging van hoger hand'.³ Wie hooggeplaatst was, moest vooral in dat opzicht durven doortasten: gezag moest zich doen gelden. Colijn was daar nimmer bevreesd voor: hij droeg graag verantwoordelijkheid. Voor de gedachtenwereld der inheemsen had hij weinig belangstelling; voogdij-denkbeelden als van Kuyper spraken hem niet aan. Kuyper kende Indië niet, *hij* was er zestien

¹ A.v., p. 29. ² A.v., p. 44. ³ A.v., p. 45.